

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΟΝΟΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ*

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΜΟΝΟΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ

Ἄλλ' ἤδη δυνάμεθα νὰ χωρήσωμεν εἰς τὴν καθ' ὅλου ἀνάλυσιν τῶν μονολόγων τοῦ προφήτου, οὗς θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον ἐξωτερικῶς (αισθητικαὶ παρατηρήσεις) καὶ κατόπιν καὶ ἐσωτερικῶς (ψυχολογικὴ καὶ ἐννοιολογικὴ ἀνάλυσις).

1. Αἰσθητικαὶ παρατηρήσεις Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξέτασιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς δομῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ὕφους τῶν ἡμετέρων μονολόγων.

α) Δομὴ τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου. 1) Ἔκτασις: Οἱ μονολόγοι τοῦ Ἱερεμίου, ὡς εἶδομεν, περιλαμβάνουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικρὰς ἐνότητας ἐξ ἑνὸς (ιε' 10, κγ' 9) μέχρι τὸ πολὺ ἐξ (η' 18-23, κ' 14-18) στίχων, οἵτινες συνήθως εἶναι βραχύτατοι¹. Τοῦτο ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μέγεθος ἄλλων ἐνοτήτων περιλαμβανομένων εἴτε ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἱερεμίου εἴτε γενικῶς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ (πρβλ. Ψαλμοὺς). Ἡ μικρὰ ὅμως ἔκτασις τῶν μονολόγων τούτων οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν τε ἐννοίαν καὶ ὑπόστασιν αὐτῶν καθόλου, ὡς θέλομεν ἶδει καὶ κατωτέρω². Τὸ δὲ βραχὺ τῆς ἐκτάσεως εἶναι ἐν ἑκ τῶν μάλιστα χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων αὐτῶν, ὡς πραγματικῶν καὶ δὴ αὐθορμήτων καὶ πηγαίων μονολόγων, οἵτινες ἀκριβῶς ἐν τῇ βραχύτητί των μόνον δίδουν διέξοδον εἰς τὰ ψυχικὰ βιώματα, ἐξυπηρετοῦντες πραγματικὴν ψυχικὴν ἀνάγκην καὶ οὐχὶ σκηρικὴν ἢ ἔστω καὶ διδακτικὴν ἢ λογοτεχνικὴν, ὡς συνέβαινεν π.χ. περὶ τὸ ἀρχαῖον θέατρον, ἐνθα ὁ μονολόγος ἦτο πολλακίς λύσις ἀνάγκης πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μεταξὺ κενῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκτενῆς, ἀνικλόγως τῶν ἐκάστοτε ἀναγκῶν, ἃς εἶχεν οὗτος νὰ θεραπεύσῃ³.

2) Διάκρισις καὶ συνοχή: Τὰ σύντομα αὐτὰ μονολογικὰ χωρία δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλον νὰ διακριθοῦν τῶν ἄλλων, ἅτινα ἀνήκουν εἰς διαφόρους φιλολογικὰς μορφάς. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, ἐκ πρώτης τοῦλάχιστον ὄψεως, διότι οἱ ἡμέτεροι μονολόγοι δὲν εὐρίσκονται μόνον ἐν διαφόροις κεφαλαίοις τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου, ἀλλὰ πολλακίς παρεντίθενται μεταξὺ ἄλλων εἰδῶν καὶ κυρίως συχνάκις ἀπαντοῦν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐξομολογήσεων, αἵτινες,

(*) Συνέχεια ἐτῆς σελ. 439 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Πρβλ. Duhm: μν. ἔργ., (KHC), σελ. XII, Β. Βέλλα: μν. ἔργ., σελ. 360, H. Gunkel: Die Propheten, σελ. 117.

2. Πρβλ. καὶ H. Gunkel: Literaturgeschichte des A. T. (RGG²), στ. 1678.

3. R.L.d.D.L. (Monolog, Selbstgespräch).

ὡς εἶδομεν, συνδέονται μετὰ τῶν διαλογικῶν μορφῶν (πρβλ. σελ. 12) καὶ τὰς ὁποίας ἐξομολογήσεις διακόπτουν, ἵνα συνεχίσουν ὅ,τι ἐκεῖνα ἤρχισαν. Θὰ ἐλέγομεν δὲ ὅτι ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις ἀπὸ τῆς μιᾶς μορφῆς εἰς τὴν ἄλλην, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν στενωτάτην σχέσιν ἀμοφτέρων, διδίδει ἐκ πρώτης τοῦλάχιστον ὄψεως, ὡς εἴπομεν, τὴν ἐντύπωσιν ἐνότητος τῶν δύο διαφόρων μορφῶν, τ. ἔ. τῆς τε μονολογικῆς καὶ τῆς διαλογικῆς¹. Ἄλλοτε ὅμως διακόπτεται ὀφθαλμοφανῶς ἡ συνοχὴ τῆς ἐνότητος, ὡς συμβαίνει π.χ. ἐν τῷ μονολόγῳ κγ' 9, καὶ πολλάκις, ἐνῶ ὁ προφήτης ἄρχεται προσευχόμενος, καταλήγει μονολογῶν καὶ τάνάπαλιν (ιε' 10). Ἐν τῷ κ' κεφαλαίῳ τὰ δύο ταῦτα εἶδη συστηματικῶς πῶς ἐναλλάσσονται, αἱ δὲ τοιαῦται ἐναλλαγαὶ εἶναι ἀποτελέσματα τῆς μεταπτώσεως ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ προφήτου, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ κεφ. κ', ε.θα, ὡς εἶδομεν. ἡ καρδιά τοῦ Ἱερεμίου παρουσιάζεται πρὸς στιγμὴν κυριαρχομένη ὑπὸ τῆς ἐλπίδος καὶ εὐθῆς ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν συνήθη σύνδεσιν τῶν μονολόγων μετὰ τῶν ἄλλων φιλολογικῶν εἰδῶν τοῦ προφητικοῦ τοῦ βιβλίου, οὗτοι δὲν χάνουν τὴν αὐτοτέλειάν των. Τὰ δὲ μεταξὺ τῶν εἰδῶν ὑφιστάμενα ἔρια, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι δυσδιάκριτα, δὲν παύουν νὰ ὑπάρχουν σταθερὰ καὶ οὐσιαστικὰ². Χαρακτηριστικὸν δὲ αὐτῶν γνώρισμα εἶναι ὅτι δὲν ἀναφέρονται εἰς ἐξωτερικὰ φαινόμενα (π.χ. διάκρισις κεφαλαίων πολλάκις δὲ καὶ στίχων), ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικόν, καὶ δὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν ἐνοτήτων, ἥτοι τὸν χαρακτῆρα, τὸ βαθύτερον περιεχόμενον κτλ., ὡς καὶ εἰς τὴν μορφήν τοῦ λόγου, ἥτοι τὸ φιλολογικὸν εἶδος. Τὴν δὲ ἐλλείπουσαν μεταξὺ τῶν ἐπὶ μέρους μονολόγων ἐξωτερικὴν ἐνότητα ἀντικαθιστᾷ ἡ ἐσωτερικὴ, ἥτις, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῶν συμβατικῶν κεφαλαίων τιθεμένων ὀρίων, συνδέει τοὺς ἐγκατεσπαρμένους μονολόγους διὰ τῆς ταυτότητος τοῦ χαρακτῆρος, τῆς φιλολογικῆς μορφῆς καὶ τῶν ἰδεῶν καὶ εὐστόχως χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Skinner ὡς «ἐνότης ψυχολογική»³.

3) Γενικὸν διάγραμμα καὶ περιεχόμενον: Ἐν πρώτοις γενᾶται τὸ εὐλογον ἐρώτημα, κατὰ πόσον ὑπάρχει ἐν τοῖς μονολόγοις τοῦ Ἱερεμίου γενικὸν διάγραμμα, ἐν αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ λαμβανόμενον. Ἡ ἐντύπωσις ἡμῶν ἐκ τῆς μελέτης τούτων εἶναι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται λόγος περὶ τοιοῦτου διαγράμματος, τοῦτο δὲ διότι ἡ ὑπαρξίς αὐτοῦ θὰ ἦτο ἴσως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν βασικὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν τούτων τῶν μονολόγων (πρβλ. καὶ κατωτέρω σελ. 104 ἐξ.). Ἐὰν ὅμως εἶναι ματαία ἡ ἀναζήτησις γενικοῦ διαγράμματος ἐν τοῖς μονολόγοις τοῦ Ἱερεμίου, εἶναι ἀντιθέτως εὐκόλον, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων, νὰ εὐρωμεν τοιοῦτο, ἐν εὐ-

1. Π.χ. κ' 7β πρὸς 12-13 καὶ 14-18. Πρβλ. Neher: μν. ἔργ., σελ. 324.

2. «Die Grenzen lassen sich nicht immer scharf ziehen...», παρατηρεῖ καὶ ὁ Nötscher ἐν μν. ἔργ. (HS), σελ. 25.

3. Μν. ἔργ., σελ. 210.

ρυτέρᾳ. ὅμως ἐννοία λαμβανόμενον, εἰς τὰ τρία σημεῖα, περίξ των ὁποίων κινούνται οἱ μονόλογοι τοῦ ἐν λόγῳ προφήτου. Τὰ δὲ τρία ταῦτα σημεῖα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸ ἐκ πρώτης μόνον ὄψεως ἑλλεῖπον σύνηθες γενικὸν διάγραμμα, εἶναι τὰ σημεῖα τῆς τριπλῆς σχέσεως, ἣτις, φαίνεται, ὅτι κυριαρχεῖ εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἐνότητας καὶ ἐπηρεάζει βαθέως τὴν καθόλου ὑπαρξίν καὶ τούτων καὶ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως αὐτῶν. Ταῦτα δὲ εἶναι: ὁ Θεός, ὁ λαός καὶ ὁ ἄνθρωπος, πρὸς τὰ ὁποῖα σημεῖα ἀντιστοιχεῖ ἡ τριπλῆ σχέσις τοῦ μονολογοῦντος Ἱερεμίου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν λαὸν καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Μία τοιαύτη σχέσις, χαρακτηρίζουσα μάλιστα τὴν ἄλλην ὑπαρξίν τοῦ προφήτου, προσδιορίζουσα δὲ τὸν τε κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἔντασιν τῶν συναισθημάτων του, εὐλογον εἶναι νὰ κυριαρχῇ καὶ ἐν τοῖς μονολόγοις αὐτοῦ, ὅτινες εἶναι τρόπον τινὰ τὸ ἀπαύγασμα, ὡς εἶπομεν, μιᾶς τοιαύτης ζωῆς καὶ κατανέμονται ἀναλόγως τῶν τριῶν τούτων θεμάτων (Motive). Τοιούτου εἶδους εἶναι τὸ γενικὸν διάγραμμα τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου, ὅπερ διευκολύνει ἡμᾶς εἰς τὴν καλυτέραν κατανόησιν πάντων ἐκείνων τῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων καὶ τῶν συγκρούσεων καὶ σκέψεων καὶ συναισθημάτων, ἅτινα εὐρίσκουν τὴν ἑκφρασίαν των εἰς τὰς ἐνότητας ταύτας, ὡς μίαν ὁδὸν πόνου καὶ μαρτυρίου, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ δ' 19-21 καὶ καταλήγουσαν εἰς τὸ κ' 14-18 τοῦ φερωνύμου βιβλίου.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἤδη διατυπωθὲν διάγραμμα τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς τρεῖς ομάδας, καθ' ἃς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν παρεθέσαμεν καὶ ἀνεπτύξαμεν αὐτοὺς (σελ. 39 ἔξ.). Καὶ τῆς μὲν α' ομάδος, ὅπου ὁ προφήτης ἴσταται παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι τὸ ὄργανον καὶ δὴ τὸ στόμα αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἰδικὸν του πάντως τρόπον, τὸ περιεχόμενον χαρακτηρίζει ἡ ἀπογοήτευσίς διὰ τὴν ἀνηθικότητα τοῦ περιουσίου λαοῦ. Οἱ μονόλογοι δηλ. τῆς ομάδος ταύτης περιέχουν ἀφ' ἑνὸς ἀπολογισμὸν τῆς προφητικῆς προσπάθειάς πρὸς ἐγγυτέραν ἐπαφὴν καὶ ἀξιολόγησιν τοῦ λαοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου κρίσεις περὶ αὐτοῦ μετὰ θεμελιώσεως καὶ δικαιολογίας αὐτῶν. Τῆς δὲ β' ομάδος τὸ περιεχόμενον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν θέσιν, ἣν ἔλαβεν ὁ προφήτης ἐναντι τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς εἶδομεν δὲ καὶ ἀνωτέρω, τὴν φορὰν ταύτην ὁ προφήτης εὐρίσκειται παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ λαοῦ. Τὸ περιεχόμενον των εἶναι ἐν πολλοῖς θρηνώδες καὶ βλέπομεν πῶς ὁ προφήτης συμμετέχει ὅχι μόνον εἰς τὰς παρούσας, ἀλλὰ καὶ τὰς μελλούσας ἔτι συμφορὰς τοῦ λαοῦ του¹. Περιγράφων δὲ ταύτας μετὰ ζωηρῶν χρωμάτων ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ ἴδωμεν καὶ τὸν ἰδικὸν του προσωπικὸν πόνον², ὅστις οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μέλη τοῦ σώματός του γίνεται αἰσθητός. Τὸ περιεχόμενον τέλος τῆς γ' ομάδος χαρα-

1. Πρβλ. καὶ τὸν δοθέντα προσφυστάτον χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἱερεμίου ὡς *awakening prophet* (IB, σελ. 783).

2. Πρβλ. Steuernagel: *μν. ἔργ.*, σελ. 573.

κτηρίζεται διὰ τῆς αὐξανομένης ἀπογοητεύσεως, καταληγούσης εἰς ἀπόγνωσιν, ἀφοῦ πρὸς στιγμὴν ἀναφανῆ ἡ ἐλπίς, ὡς ἀκτὶς ἡλίου, διαπερῶσα πυκνὰ νέφη ἐπικειμένης καταστρεπτικῆς θυέλλης, ἥτις καὶ δὲν ἀποφεύγεται ἐν τέλει. Ἐν τῇ ὁμάδι ταύτῃ ἀσχολούμενος ὁ προφήτης περὶ τὸν ἑαυτόν του, ἐξιστορεῖ τὰς δυσκολίας καὶ τὰς βασάνους του, αἱ ὁποῖαι τὸν κάμνουν νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ νὰ καταρᾶται τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του κτλ.

Γενικῶς δὲ εἶπεῖν, τὸ περιεχόμενον καὶ τῶν τριῶν ὁμάδων διαθέει γραμμὴ ἀπογοητεύσεως καὶ πόνου, ἀπελπισίας καὶ ἀπογνώσεως, ἀνάλογος πρὸς τὴν προσιδιάζουσαν εἰς τὸν προφήτην ὁδὸν τοῦ πόνου καὶ τοῦ μαρτυρίου.

4) Μορφή: Ἐκ τῶν δύο κυρίων στοιχείων, ἅτινα ἔχει τις νὰ ἀναζητήσῃ ἐν τῷ μονολόγῳ καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀφ' ἑνὸς τὸ ὑποκείμενον καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀντικείμενον, περὶ μὲν τὸ πρῶτον δὲν ἔχομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα, ἐφ' ὅσον οἱ προκείμενοι μονόλογοι ἀνήκουν εἰς τὸν Ἱερεμίαν, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μονολογῶν. Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἀντικείμενον, περὶ ὃ στρέφεται οὗτος, ὠμιλήσαντες ἤδη γενικῶς ἐν τῷ I μέρει τῆς παρουσίας πραγματείας (σελ. 14 ἐξ.) περὶ τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων τῶν συνδεομένων πρὸς αὐτό, ἀρκούμεθα νὰ ὑπενθυμίσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τοῦτο εἶναι εἴτε πρόσωπόν τι ἢ προσωποποιημένον τι ἄψυχον εἴτε ἀκαθόριστον. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἔχομεν ἐνταῦθα: α') τὰ ὑ τ ι σ ι ν ἀντικείμενου πρὸς τὸ ὑποκείμενον, καθ' ἃς περιπτώσεις ὁ προφήτης ὀμιλεῖ πρὸς τὸν ἑαυτόν του (π.χ. ε' 4-6), β') τὸν λαὸν ἢ πολλακίς τὴν προσωποποιημένην ὡς θυγατέρα τοῦ λαοῦ Ἱερούσαλὴμ (יְהוּדָה ἢ יְהוּסָפָה) ὡς ἀντικείμενον (δ' 30, η' 18 ἐξ. κλπ.), γ') ἄλλα ἀντικείμενα, οἷα εἶναι π.χ. ἡ μήτηρ τοῦ Ἱερεμίου (ιε' 10), ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεως τοῦ προφήτου (κ' 14), ἡ ὁ ἄγγελος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ (κ' 15) καὶ τέλος δ') δυσδιὰκριτόν τι ἢ καὶ ἀκαθόριστον ἀντικείμενον (π.χ. η' 23, θ' 3 κλπ.).

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων τούτων, ὡς καὶ τῶν ἐν τῷ εἰσαγωγικῷ I μέρει τῆς πραγματείας ταύτης ἐκτεθέντων περὶ τῶν μορφῶν τῶν μονολόγων, δυνάμεθα καὶ τοὺς μονολόγους τοῦ Ἱερεμίου νὰ διακρίνωμεν, ἐξ ἐπόψεως μορφῆς εἰς δύο κυρίως εἶδη, ἥτοι ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς. Καὶ ἐσωτε-ρικοὶ μὲν εἶναι οἱ μονόλογοι δ' 19-21, 31, ε' 4-6, ζ' 10-12β, 28-30, θ' 1-5, ιδ' 17β - 18, κ' 7β-9, 10-11, κγ' 9, ἐνθα ὁ προφήτης φαίνεται ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Ἐξωτερικοὶ δὲ εἶναι οἱ δ' 30, ιε' 10, κ' 14-18, ἐνθα ὁ προφήτης ἀπευθύνεται πρὸς ὀρισμένα ἢ ἀόριστα ἀντικείμενα.

β) Ὑφους τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου. Προκαταβολικῶς εἰρήσθω ἐνταῦθα, ὅτι πρὸς κατανόησιν καὶ ὀρθὴν ἐκτίμησιν τοῦ ὕφους τῶν μονολόγων τούτων, πρέπει νὰ ληφθοῦν πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ ἰδιάζοντες παράγοντες αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τοῦ Ἱερεμίου, τὸ φυσικὸν

καὶ πνευματικόν του περιβάλλον, αἱ ἱστορικαὶ συνθήκαι τῆς ζωῆς καὶ δρασεως αὐτοῦ καὶ πρὸ παντὸς ἡ ψυχολογία καὶ ὁ χαρακτήρ ἐν γένει τοῦ προφήτου, δεδομένου ὅτι τὸ ὕφος τῶν ἀνθρώπων ἀποτελεῖ κατὰ κανόνα κυρίως τὸ ἀπαύγασμα τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν χαρακτήρος.

1) Ἀρεταί: Τὸ ὕφος τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου διακρίνουν αἱ ἐξῆς ἀρεταί. α') Ἡ ἐνότης αὐτοῦ, περὶ ἧς ἤδη καὶ προηγουμένως ἀμιλήσαμεν, καὶ ἡ ὁποία διατηρουμένη, παρ' ὅλην τὴν διαφορὰν τῶν θεμάτων, ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἐνότητα τῶν συναισθημάτων καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν τοῦ προφήτου.—β') Τὸ ἐπαγωγόν, ὅπερ προκαλεῖ τὸ ζῶν καὶ ἀδιάπτωτον διαφέρον τοῦ ἀναγνώστου τῶν μονολόγων τούτων.—γ') Ἡ φυσικότης καὶ ἡ ἀπλότης, ἀρεταὶ σχετιζόμεναι πρὸς τὸ πηγαιῖον καὶ τὸ αὐθόρμητον αὐτῶν, ὅπερ πάλιν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μονόλογοι στηρίζονται ἐπὶ ὀρισμένων γεγονότων, καὶ ἔστω καὶ ἂν δὲν δυνάμεθα ἔπακριβῶς νὰ ὀρίσωμεν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον, ἐν τούτοις γνωρίζομεν τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν. Τὰ διαφορὰ δὲ στιγμιότυπα ἢ αἱ περιγραφαί, αἱ ὑπάρχουσαι ἐν αὐτοῖς, προϋποθέτουν πραγματικὰ γεγονότα καὶ, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Volz¹, πάντα ὅσα εὐρίσκονται ἐν τοῖς μονολόγοις παρίστανται ὡς παρόντα. διὰ τε τὴν ζωρότητα καὶ τὴν φυσικότητα τῆς διατυπώσεως αὐτῶν.—δ') Ἡ σαφήνεια, ἥτις δὲν παραβλάπτεται ὑπὸ τῶν μικρῶν καὶ ἀσημάντων ἀνωμαλιῶν τοῦ κειμένου, ὀφειλομένων εἰς εὐλόγους παραφθοράς κατὰ τὴν διὰ μέσου τοσούτων αἰῶνων παράδοσιν αὐτῶν μέχρις ἡμῶν. Ἡ δὲ σαφήνεια εἶναι τοσαύτη, ὥστε ὁ μελετητὴς νὰ δύναται ὄχι μόνον νὰ κατανοήσῃ τὴν σημασίαν τῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναγνώσῃ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ προφήτου τὰς τε αἰτίας καὶ ἀφορμάς, αἵτινες προὐκάλεσαν τοὺς διαφόρους μονολόγους του.—ε') Ἡ πρωτοτυπία, ἥτις δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν, τὰ σχήματα καὶ τὴν ἔκφρασιν γενικῶς, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐσωτερικὴ καὶ οὐσιαστικὴ, ἀναφερομένη εἰς τὰς ἰδέας, καὶ τὰ συναισθήματα, οὕτως ὥστε ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν νὰ κρύπτεται ἡ βαθυτέρα πρωτοτυπία, ἡ χαρακτηρίζουσα ἄλλως τε τὸ ὅλον ἔργον τοῦ προφήτου. Αὐτὴ δὲ αὕτη ἡ ὑπαρξὶς τῶν μονολόγων τούτων εἶναι, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ ἔκφρασις πρωτοτυπίας. ε')

Ἡ ποιικιλία τέλος ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἀρετῶν τοῦ ὕφους τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου. Πρόκειται περὶ ποιικιλίας περιεχομένου, διαφερόντων τοῦ μονολογοῦντος, ἰδεῶν, συναισθημάτων καὶ ἐκφράσεων, σχημάτων καὶ τρόπων, περὶ τὰ ὅποια ἐφεξῆς θὰ ἀσχοληθῶμεν.

2) Τρόποι καὶ σχήματα: Ὡς καὶ ἐν τῇ παραθέσει τῶν ἐπὶ μέρους ἐνοτήτων καὶ τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτῶν εἶδομεν, περιέχουν αὗται σχήματα καὶ τρόπους, τῶν ὁποίων ποιεῖται εὐρυτάτην καὶ ἐπιτυχιστάτην χρῆσιν ἐν τοῖς μονολόγοις τοῦ ὀ προφήτου. Οἱ κυριώτεροι τῶν τρόπων καὶ σχημάτων τούτων εἶναι οἱ ἐξῆς: α') Μεταφοραί, αἵτινες ποικίλλουν ἐνταῦθα ἀπὸ

1. Μν. ἔργ. (ΚΑΤ), σελ. XXXVII.

τῶν συνήθων, ὡς π.χ. ἡ «δόδος Κυρίου» ἢ «ὁ θεῖος ζυγός» (ε' 4-6) καὶ τὰ νοητὰ «δεσμὰ» (αὐτόθ.) τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ θεοῦ θελήματος μέχρι τῶν σπανιζουσῶν, ὅπως τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες εἶναι «ὁ λέων καὶ ὁ πάνθηρ» ἢ «ὁ λύκος τῆς στέππης» (ζ' 11) κλπ. Ἀλλὰ καὶ ἀσυνήθεις καὶ πρωτοτύπου μεταφορὰς ἔχομεν. Ὁ λαὸς εἶναι «γαλκὸς καὶ σίδηρος», ὁ προφήτης εἶναι ὁ «μεταλλουργός» καὶ ὁ «φουσητήρ», τὸ «πῦρ» εἶναι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου καὶ ὁ εἰς τὴν «σκωρίαν» τῆς ἀμαρτίας ἐπιμένων Ἰούδας εἶναι «μόλυβδος» ἢ «ἀργυρος ἀποδοκιμασμένος» (ζ' 28-30). Μεταφοραὶ δὲ διὰ πρώτην φοράν ἐν χρήσει ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ εἶναι ἀφ' ἐνός μὲν («ἡ ἀκροβυστία») τῶν ἁπτῶν τοῦ Ἰσραὴλ (ζ' 10) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐν τῷ τελευταίῳ μονολόγῳ παράστασις τῆς μητρικῆς κοιλίας ὡς «τάφου» (κ' 17).—β') Ὑ π ε ρ β ο λ α ἰ. Ὡς καὶ αἱ μεταφοραὶ, οὕτω καὶ αἱ ὑπερβολαὶ, προσιδιάζουσιν εἰς τοὺς ἀσιάτας, ἄρα δὲ καὶ εἰς τὸν Ἱερεμίαν. Θέλει οὗτος π.χ. «τὴν κεφαλὴν πλήρη ὕδατος» ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς «πηγὰς δακρύων» (η' 23), τὴν δὲ μητρικὴν κοιλιάν «ἐγκυον εἰς τὸν αἰῶνα» (κ' 17) κλπ.—γ') Π ρ ο σ ω π ο π ο ἰ ἰ α ἰ. Τὸ πλεῖστον τούτων ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡδὴ δὲ ἐν τινι τῶν ἀρχαιότερων μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου (δ' 30) προσωποποιεῖται ἡ Ἱερουσαλήμ ὡς πόρνη, ἥτις μάλιστα φαίνεται ἐνδυσμένη πορφύραν, ἵνα δελεάσῃ τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς. Ἡ αὐτὴ πόλις παρουσιάζεται συχνότατα ὡς «θυγάτηρ» (η' 18 ἔξ.) ἢ «παρθένος» (δ' 31) τοῦ λαοῦ του, ἥτις ἐκτείνει τὰς χεῖράς της πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν. Πρὸς τὴν πόλιν δὲ ταύτην, ἥτις ἐπλήγη βαρέως (ιδ' 17β), ὁ Ἱερεμίας δεικνύει τὰ τρυφερώτατα συναισθήματά του, ἰστάμενος ἀπέναντι αὐτῆς θρηῶν διὰ τὴν καταστροφὴν της καὶ τὰ δεινὰ τῶν κατοίκων της.—δ') Ἀ π ο σ τ ρ ο φ α ἰ. Οὕτω π.χ. ἐν τῷ μονολόγῳ τοῦ κεφ. ε' ὁ προφήτης πλήρης τρυφερότητος καὶ πόνου ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ἀποῦσαν ἢ καὶ θανοῦσαν ἤδη μητέρα του. «Ἀλλοίμονόν μου μητέρα μου..» (ιε' 10).—ε') Ε ἰ κ ὄ ν ε ς. Π.χ. ὁ Ἱερεμίας παρουσιάζει τὸν θεῖον λόγον ἐπενεργοῦντα «ὡς πῦρ καῖον ἐν τῇ καρδίᾳ κεκλεισμένον ἐν τοῖς ὀστέοις του» (κγ' 9). κλπ.—ς') Π α ρ ο μ ο ἰ ὠ σ ε ἰ ς. Τοιαύτας εὐρίσκομεν ἱκανάς, παραλλήλως πρὸς τὰς μεταφορὰς καὶ τὰς εἰκόνας. Ἡδὴ ἐν παλαιστάτῳ μονολόγῳ ἡ Ἱερουσαλήμ παρουσιάζεται «ὠδίνουσα ὡς ἡ διὰ πρώτην φοράν τίκτουσα» (δ' 31). Ἀλλαχοῦ πάλιν παρομοιάζονται ὁ Γιαχβὲ πρὸς «κραταῖον μαχητήν», ἐμπνέοντα τὸν φόβον (κ' 10) καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἐχθρῶν πρὸς «τόξον» (θ' 2). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῆς θείας ἐμπνεύσεως τελῶν ὁ προφήτης, αἰσθάνεται καθὼς ὁ μεθυσμένος καὶ παρομοιάζει ἑαυτὸν πρὸς ἄνθρωπον «διαπεποτισμένον ὑπὸ τοῦ οἴνου» (κγ' 9). Λίαν δὲ πρωτότυπον παρομοίωσιν ἔχομεν, ὅτε ὁ προφήτης καταρώμενος τὸν ἄνθρωπον, τὸν εὐαγγελισάμενον εἰς τὸν πατέρα του τὴν γέννησίν του, εὐχεται εἰς αὐτὸν νὰ ὁμοιάσῃ πρὸς τὰς πόλεις τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρας (κ' 16).—ζ') Ἀ ρ α ἰ, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ μόλις ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα. Πρόκειται περὶ τῆς τετραπλῆς ἀρᾶς τῆς γεννήσεως τοῦ Ἱερεμίου, ἥτις στρέφεται ἐναντίον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν

ἐγεννήθη καὶ ἐναντίον τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἀνήγγειλε τὴν γέννησίν του εἰς τὸν πατέρα του ὡς χαρμόσυνον γεγονός (κ' 14-16). — η') Ἐπιφωνήματα, ὡς τὸ **יָשׁ**, ὅπερ ἀπαντᾷ εἴτε ὡς προερχόμενον ἀπὸ ἀτομικὸν πόνον (ιε' 10) εἴτε πάλιν ὡς ἐξερχόμενον τῶν χειλέων τῆς βαρέως πληγείσης Ἱερουσαλήμ (δ' 31). — θ') Ἐρωτήσεις, τῶν ὁποίων συχνάκις ποιεῖται χρῆσιν ὁ προφήτης. Ἀπαντοῦν δὲ αὐταὶ ὡς ἀπλαῖ (θ' 1) ἢ «διπλαῖ» ἢ καὶ τριπλαῖ π.χ. «βάλασαμον δὲν ὑπάρχει ἐν Γαλαάδ; Οὔτε ἰατρὸς ὑπάρχει ἐκεῖ; Διατί δὲν ἔρχεται ἰασις...;» (η' 22). — ιθ') Ὑποφορὰς καὶ ἀνθυποφορὰς ἔχομεν ἐπίσης ἐν τοῖς μονολόγοις. Ἐρωτᾷ π.χ. ὁ Ἱερεμίας «πρὸς ποῖον θὰ ἀπευθυνθῶ;» κτλ. καὶ ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος· αἰδοῦ τὰ ὄτα των εἶναι ἀπερίτμητα» (ς' 10). — ια') Λεκτικὰ σχήματα, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι, ἡ ἐπαυαφορὰ. Π.χ. διὰ τοῦ **בָּהִי** (ς' 10) **בִּי** (κ' 8α-β) ἢ τοῦ **יָשׁ** (κ' 14-15) ἢ τοῦ **יָשׁ** (ιδ' 18) κτλ., αἰ παρηγήσεις, συνθηέστατα ἀπαντῶσαι μετὰ τῶν συμφώνων π.χ. τοῦ **שׁ** (κ' 10-15) τοῦ **ל** (δ' 19, ε' 6, ζ' 10, κ' 7 κ.τ.λ.) τοῦ **ר** (π.χ. ε' 6, η' 23, κ' 17), τοῦ **ת** (η' 23), τοῦ **מ** (θ' 1, η' 22) τοῦ **נ** (κ' 11 κτλ.) κ. ἄ., ἐπιζεύξεις διὰ τοῦ **עַי** (δ' 19), τοῦ **שָׁר** (δ' 20), τοῦ **שָׁר** (ιε' 10), τοῦ μετὰ τῆς προθέσεως συνθέτου **מַשָּׁר** (κγ' 9), ἢ καὶ σειρὰν ὀλοκλήρον ἐπιζεύξεων ἐν εὐρυτέρᾳ ἐνοίᾳ¹.

3) Περιγραφαί: Οἱ μονόλογοι δὲν στεροῦνται περιγραφῶν. Αὐταὶ δὲ μάλιστα εἶναι οὐχὶ μόνον ἀφθονοί, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ζωηραὶ καὶ λίαν χαρακτηριστικαὶ τῆς φύσεως τῶν μονολόγων, οἵτινες πολλάκις φέρουν ὀραματικὸν χαρακτήρα. Εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται². Ὀλίγα μόνον λέξεις ἀρκοῦν, ἵνα περιγράψῃ ὁ προφήτης ἐντόνωσ καὶ ἀριστοτεχνικῶς κατάστασιν τινα κτλ. Πολλάκις ὁμοίως, καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς μονολόγοις τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας, χρησιμοποιοῖ στίχους ὀλοκλήρους ἢ καὶ σειρὰν μονολόγων, διότι καὶ τὰ βιώματα τὰ προκαλοῦντα τὸν μονόλογον εἶναι ζωηρότατα καὶ συνεχῆ. Ἡ δὲ δύναμις τῶν περιγραφῶν εἶναι πολὺ μεγάλη, ὁ χαρακτήρ των τελείως προσωπικός, τὰ συναισθήματα ἐντονώτατα καὶ αἱ ἰδέαι συνδυάζουν βάθος καὶ ἀπλότητα. Διὰ τῶν περιγραφῶν του ὁ Ἱερεμίας μεταθέτει τὴν ἀναγνώστην εἰς τὰ γεγονότα, ἕτινα περιγράφει, καὶ τὰς καταστάσεις, ὅπως ζῆ, μετὰ τοσαύτης φυσικότητος καὶ ζωηρότητος, ὥστε οὐδὲ κἀν ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἢ διαφορὰ τῶν χιλιάδων ἐτῶν, ἢ ὁποία χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ προφήτου καὶ τῆς ἐποχῆς του. Εἰς ὠρισμένας δὲ περιγραφὰς του νομίζομεν, ὅτι βλέπομεν οἱ ἴδιοι, ἐν τινι μέτρῳ, ὅσα καὶ ὁ προφήτης

1. Π.χ. **בִּי** (δ' 19 α-β), **שָׁר** (δ' 20 α-β), **עַי** **עַי** (δ' 30), **בָּהִי** (ς' 28), **צָר** (ς' 29β) **שָׁר** **שָׁר** (η' 21, ιδ' 17 γ), **רָע** (θ' 3β), **תָּה** (θ' 5), **מַשָּׁר** (θ' 5), **נָנ** (κ' 10α) κλπ.

2. Π.χ. δ' 19-21, ιδ' 17β ἐξ., η' 18-23.

ἔβλεπε τότε καὶ ἀκούομεν, ὅσα κατ' ἐκείνην τὴν συγκεκριμένην ἐποχὴν τὰ ὄτα του ἤκουσαν.

Τὰς περιγραφὰς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς γενικάς καὶ εἰς ἀτομικάς. Καὶ γενικά μὲν περιγραφαὶ εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες ἀφοροῦν εἴτε εἰς σκηνὰς ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς εἴτε εἰς ἐξαιρετικὰ καὶ ἔκτακτα γεγονότα. Οὕτω π.χ. ἔχομεν τὸ σιδηρουργεῖον μετὰ τοῦ καταπεπονημένου ἐκ τοῦ δυσκόλου ἔργου του σιδηρουργοῦ καὶ τοῦ ἀδιακόπως φυσῶντος φυσητῆρος (ς' 28), τὰς κοινωνικὰς τάξεις (ε' 4-5) ἢ τὰ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς παίζοντα παῖδια καὶ τὰς συναθροίσεις τῆς χαρᾶς τῶν νέων (ς' 11), ὡς καὶ τὴν ἐστολισμένην πόρνην μετὰ τῶν ἐψιμυθιωμένων ὀφθαλμῶν, τῆς βαρυτίμου ἐκ πορφύρας ἐνδυμασίας καὶ τῆς ἐν γένει ἐπιτηδεύσεως καὶ προκλητικότητος αὐτῆς (δ' 30). Ἐπίσης ἔχομεν τὰς ἔθνικὰς συμφορὰς, αἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι μόνον διὰ τῶν προφητικῶν ὀφθαλμῶν ὄραταί. Τοιοῦτου εἶδους συμφορὰς ἔχομεν ἐκεῖ, ὅπου γίνεται λόγος περὶ ἐχθρικής ἐπιδρομῆς ἐναντίον ὄχι μόνον τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς Παλαιστίνης. Ἦχοῦν αἱ πολεμικαὶ σάλπιγγες, ἀκούονται αἱ ἄγριαι πολεμικαὶ ἰαχαί, διακρίνονται πλέον αἱ σημαῖαι, οἱ ἀντίπαλλοι συμπλέκονται καὶ οἱ πρῶτοι νεκροὶ καλύπτουν τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ παρουσιάζονται τὰ ἐρείπια καὶ ἡ ἐρήμωσις τῆς χώρας (δ' 19—21, 31). Πλὴν τῆς περιγραφῆς ταύτης παρουσιάζεται καὶ ἡ ἀκαθόριστος ἔθνικὴ συμφορὰ τοῦ μονολόγου τοῦ κεφ. η', ἡ βαρέως πλήττουσα καὶ τὸν προφήτην, ὅστις ἐν πνεύματι ἴσως ἀκούει τὰς θρηνώδεις φωνὰς τῶν αἰτουμένων βοήθειαν. Καὶ ἡ αἰχμαλωσία ἡμῶς πρὸς στιγμὴν περιγράφεται, προφητικῶς τῷ τρόπῳ, μεθ' ὧν τῶν ἀποτελεσμάτων της (ς' 11β-12). Τέλος ἡ ἐπίσης ἀκαθόριστος συμφορὰ, ἣτις τοσοῦτον ζωηρῶς περιγράφεται ἐν τῷ κεφ. ιδ', ὅπου παρουσιάζονται τὰ πεδία καλυπτόμενα ὑπὸ νεκρῶν καὶ τραυματιῶν τοῦ πολέμου, ἡ δὲ πόλις πλήρης νεκρῶν ἐκ πείνης ἢ τίνος λοιμοῦ. Τὴν ὅλην περιγραφὴν κλείει ἡ μνηία ἱερέων καὶ προφητῶν περιφερομένων τῆδε κακείσε, εἴτε ὡς ἐπαϊτῶν, εἴτε καὶ ὡς διανοητικῶς ἀσθενῶν, λόγῳ τῆς συμφορᾶς τῆς πληξάσης τὴν χώραν.

Ἀτομικά δὲ περιγραφαὶ εἶναι ἐκεῖναι, ἐν αἷς ὁ Ἱερεμίας, περισσότερον παντὸς ἄλλου καὶ κατὰ μοναδικὸν τρόπον, ἐκθέτει τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασίν του, καθὼς καὶ τὰς ἐκ τῆς κηρύξεως τοῦ θεοῦ θελήματος ἀντιδράσεις τῶν συμπατριωτῶν του, τῶν ὁποίων, προσθέτων εἰς τὴν δύναμιν τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν φυσικότητα τῆς περιγραφῆς, παραθέτει, ἐν ἐσωτερικῶ, ὡς εἶδομεν, διαλόγῳ, τοὺς εἰρωνικοὺς καὶ πλήρεις μοχθηρίας λόγους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιβούλους σκέψεις ἐναντίον του (κ' 7β' ἐξ.), ὅταν ἐπενεργῆ ὁ θεοῦς λόγος (κγ' 9), ὅταν αἰσθάνηται ἀκόμη καὶ σωματικά, ὡς εἶδομεν, αἰσθήματα (δ' 19, κ' 9, κγ' 9), ἢ ὅταν πλημμυρῆ ἡ καρδία του ὑπὸ ἐλπίδος (κ' 11), ἀλλὰ συνήθως καὶ ὑπὸ ἀπογοητεύσεως, ἀπελπισίας καὶ ἀπογνώσεως, ὑπὸ τὸ βάρος τῆς πίεσεως τῶν ὁποίων τέλος κάμπτεται καὶ μονολογῶν καταρτᾶται τὴν ὑπαρξίν του καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν περιστατικὴν μόνον σχέσιν ἔχον-

τα πρόσωπα και πράγματα (κ' 14-18). "Απασαι δὲ αἱ περιγραφαὶ πλεονεκτοῦν τῶν συνήθων, διότι εἰς ὅσα περιγράφονται ἐν αὐταῖς συμμετέχει ἐν τινι βαθμῷ καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης, καὶ ὅταν ἔτι δὲν περιγράφῃ τὰς ἰδικὰς του καταστάσεις.

4) Ὁλίγια τινὰ περὶ τῆς γλώσσης καὶ ποιητικῆς τέχνης τῶν μονολόγων τοῦ Ἰερεμίου: Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἰερεμίου εἶναι καὶ ἐν τοῖς μονολόγοις του ποιητικὴ καὶ πλουσία, πολλάκις δὲ χρησιμοποιεῖ διαφόρους λέξεις ἢ καὶ προτάσεις πρὸς ἔκφρασιν τῶν αὐτῶν νοημάτων κ.τ.λ., πρᾶγμα σὺνήθες ἄλλως τε εἰς τοὺς ἀνατολικούς λαοὺς καὶ τὴν ἑβραϊκὴν φιλολογίαν. Ἀρχαῖσμοι δὲν παρατηροῦνται συνήθως, σπανίως δὲ χρησιμοποιεῖ τὸ ἄπαξ λεγόμενον. Γενικῶς δ' εἰπεῖν ἡ γλῶσσα τῶν μονολόγων εἶναι ἀνεπιτηδέυτος καὶ εὐληπτος. Περὶ δὲ τῆς λογοτεχνικῆς μορφῆς τῶν ἐν λόγῳ ἐνοτήτων σημειοῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἀπασαι σχεδὸν ἀπαντοῦν ἐν ποιητικῇ μορφῇ¹. Οἱ ἐπὶ μέρος στίχοι δὲν παρουσιάζουν μεγάλας ὁμοιότητας μεταξὺ των². Τοῦτο δὲ συμβαίνει, διότι τὰ μεγέθη τῶν διαφόρων μονολογικῶν ποιημάτων δὲν εἶναι πάντοτε τὰ αὐτά. Γενικὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς πλοκῆς τῶν στίχων τῶν μονολόγων εἶναι ἡ βραχύτης, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐκαμψία. Δὲν παρατηρεῖται τι τὸ ἐπιτηδευμένον καὶ δύσμορφον ἐν αὐτοῖς. Αἱ λέξεις ἐξέρχονται συνεχεῖς εἰς τε τὰ νοήματα καὶ τὴν πλοκὴν.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν τέχνην τῶν μονολόγων τοῦ Ἰερεμίου παρατηρητέα καὶ τὰ ἐξῆς. Ἡ βαθεῖα συναίσθησις τῶν διαφόρων καταστάσεων καὶ ἡ ἰδιάζουσα ἰκανότης τοῦ προφήτου νὰ μετατίθῃται καὶ δεῖξῃ τὴν ψυχολογίαν των, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ βάθος τῆς σημασίας τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια προσπαθεῖ νὰ ἀναλύῃ, μὴ ἀρκούμενος νὰ τὰ περιγράψῃ ζωηρῶς, ἀποτελοῦν μετὰ τοῦ ταλάντου, ὅπερ ἐκ φύσεως εἶχε, τὴν βάσιν τῆς ὑψηλῆς ποιησεῶς του καὶ τὸν ἰδιαίτερον αὐτῆς τόνον καὶ τὸν χαρακτήρα, ὅστις οὐδέποτε παύει νὰ εἶναι προσωπικός. Διότι ἡ δύναμις τῆς ποιητικῆς τέχνης τοῦ Ἰερεμίου καὶ ὁ λυρισμὸς αὐτοῦ δοκιμάζεται κυρίως ἐν τεμαχίοις, ὡς εἶναι οἱ μονόλογοι³, ἐνθα διαλάμπουν πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ ἐνὸς ποιήματος, ἀλλὰ καὶ τὸ τάλαντον τοῦ ποιητοῦ, ὅστις φαίνεται παρακολουθῶν καὶ ἐκθέτων ἐπιγραμματικῶς ἐν τῇ ποιήσει του οὐχὶ μόνον τὰ ἰδικὰ του συναισθήματα, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ τοῦ λαοῦ

1. Παρὰ ταῦτα, διετυπώθησαν ἀντιρρήσεις τινὲς ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν μορφὴν ὀρισμένων ἐκ τῶν μονολόγων (π.χ. ζ' 10 ἐξ. πρβλ. κ' 10 ἐξ.).

2. Παρ' ὅλον ὅτι εἰς τὸν Ἰερεμίαν δὲν ἦτο ἄγνωστος ἡ ἑσωτερικὴ ὁμοιοκαταληξία, (π.χ. יִי... יִי' 18, אֵב... אֵב' 19 κλπ.), ποιεῖται χρῆσιν τονικῶν μέτρων καὶ δὴ τοῦ kīnā, τοῦ ὁποίου βάσις, ὡς γνωστόν, εἶναι ἡ ἀνισότης τῶν ἡμιστιχίων, ἤτοι τὸ β' κῶλον βραχύτερον τοῦ α' (π.χ. 3+2). καὶ τοῦ ὁποίου ποιεῖται χρῆσιν ἰδία ἐν τοῖς μονολόγοις δ' 19-21, 30-31, ε' 4-6, η' 18-23, θ' 1-5, κ' 7-9, κλπ.

3. Καὶ ὁ Skinner ὁμιλεῖ περὶ «Lyrical monologues» (μν. ἔργ., σελ. 135). Πρβλ. Π. Μπρατσιώτου: Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π. Διαθήκην, σελ. 406, Ἐπίτομος, σελ. 189.

του, πράγματι ἀριστοτεχνικῶς. Δικαίως δὲ οὗτος ὑπὸ τῶν πλείστων ἐρευνητῶν χαρακτηρίζεται ὡς ὁ μέγιστος ποιητῆς τῆς Π. Διαθίχης,¹ καθὼς ὁ Ἡσαΐας ὡς ὁ μέγιστος ρήτωρ². Ὅτι δὲ ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι οὐδόλως ἀβθαίρετος, ἀλλὰ τοῦναντίον μάλιστα τελείως δικαιολογημένος, ἀρκεῖ νὰ λάβη τις ὑπ' ὄψιν τὰς ἀφθάστους ἐκείνας ἐνότητας, εἰς ἃς ἀνήκουν καὶ οἱ μονόλογοι, ὡς π. χ. οἱ τῶν κεφ. δ', η', ιδ' καὶ κ'. Εἰς τοιαύτας συνθέσεις ἀποκαλύπτεται ἡ δύναμις τῆς ποιητικῆς τέχνης τοῦ Προφήτου Ἱερεμίου, διερμηνεύοντος ἀριστοτεχνικῶς ἀπὸ τῶν πλέον ἀπλῶν συναισθημάτων μέχρι τῶν σοβαρωτέρων σκέψεων του καὶ ἀπὸ τῶν προσωπικῶν του βιωμάτων μέχρι τῶν ἐντυπώσεων του ἐκ τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν κτλ. Δὲν περιορίζεται δὲ ἐν τοῖς μονολόγοις του εἰς ποιήσιν, ἥτις κορμὴ μόνον τὰς καλλιτεχνικὰς ἡμῶν χορδὰς καὶ συγκινεῖ βαθέως, ἀλλ' ἱκανοποιεῖ γενικώτερον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Δι' ὃ καὶ δυνάμεθα ἀνεπιφυλάκτως νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ ἡ μονολογικὴ ποιήσιν τοῦ προφήτου ἀποβαίνει πολλάκις ἀφθαστος. Τὴν ἐν πολλοῖς λυρικὴν αὐτοῦ ποιήσιν ταύτην, ἃς τὸ ἐπαναλάβωμεν, χαρακτηρίζει, πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὸ πρωσωπικὸν στοιχεῖον. Οἱ μονόλογοι εἶναι ἰδικοὶ του, ἀνήκουν εἰς αὐτὸν καὶ φέρουν τὴν σφραγίδά του «ἐγὼ» τοῦ Ἱερεμίου³. Ἀσχέτως δὲ πρὸς τὸ ἐὰν αἱ ἀφορμαὶ καὶ τὰ θέματα τῶν ποιητικῶν μονολόγων δὲν ἀφοροῦν οἴκοθεν εἰς τὸ πρόσωπόν του, μετ' ὀλίγον ὁ προφήτης γίνεται τὸ κέντρον καὶ τὸ θέμα τῆς ποιήσεώς του, ἀναμειγνύμενος εἰς τὰ θέματα, λαμβάνων ἰδίαν θέσιν καὶ ἐκδηλῶν τὰ διακατέχοντα αὐτὸν συναισθήματα καὶ ἐκφράζων τὰς σκέψεις του διὰ τὰ συμβαίνοντα. Διὰ πάντα ταῦτα ὁ Volz, ὁμιλῶν περὶ τῶν μεγάλων συνθέσεων, ἰδίᾳ δὲ τῶν κεφ. δ' καὶ ιδ', ὅπου ὑπάρχουν καὶ μονόλογοι, χαρακτηρίζει ταύτας ὡς «Perlen der Dichtung»⁴. Πράγματι δὲ μόνον εἰς ἐκ κοιλίας μητρὸς οὐχὶ μόνον προφήτης, ἀλλὰ καὶ ποιητῆς, θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ συνθέσεις, ὡς οἱ ποιητικοὶ μονόλογοι τοῦ Ἱερεμίου.

2. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΜΟΝΟΛΟΓΩΝ Μετὰ τὰς αἰσθητικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάλυσιν, αὐτῶν ἥτις ἔχει σκοπὸν νὰ ἐξάρῃ τὰ ψυχολογικά, ὀρθσκευτικὰ καὶ ἠθικὰ σημεῖα τούτων. Ἀφοῦ δὲ προηγουμένως ἀναζητήσωμεν τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰ αἷτια τῶν μονολόγων, θὰ ἀναφερθῶμεν ἀκολούθως εἰς τὸν σκοπὸν, τὰ νοήματα, τὰ συναισθήματα κτλ. τούτων, οὕτως

1. Ὁ Leslie (μν. ἔργ., σελ. 137) παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς «...Jeremiah who was a poet as well as prophet, sought in these confessions both spiritual relief and intellectual charity...».

2. Πρβλ. Volz: Prophetengestalten des A.T., σελ. 249 ἐξ., καὶ KAT, σελ. XXXVI, ἐπίσης Nötscher: μν. ἔργ., σελ. 24.

3. Duhm: μν. ἔργ. (KHC), σελ. XII.

4. Prophetengestalten des A.T., σελ. 249.

ὥστε νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν καλύτερον τὴν σημασίαν τῶν μονολόγων τοῦ Ἱερεμίου.

α) Προϋποθέσεις τῶν μονολόγων. Ὡς εἶδομεν ἐν τῷ I μέρει (σελ. 23 ἔξ.), πρὸς πληρεστέραν ἀνάλυσιν τῶν μονολόγων, θὰ πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀνεύρωμεν τὰς βασικὰς προϋποθέσεις αὐτῶν, αἰτινες ἀποτελοῦν οὕτως εἰπεῖν τὸ ἔδαφος, ἐν τῷ ὁποίῳ φύεται καὶ ἀναπτύσσεται ὁ μονόλογος. Αἱ δὲ προϋποθέσεις αὗται δέον νὰ ἀναζητηθοῦν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ περιβάλλον.

1) **Ψυχικαὶ προϋποθέσεις:** Ἐκ τῆς συστηματικῆς μελέτης τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου καὶ ἰδίᾳ τῶν ἰδιορρύθμων ἐκεῖνων ἐνοτήτων, ὡς εἶναι οἱ μονόλογοι, εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον καὶ τὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ προφήτου¹. Ἡ δὲ ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἀποκτωμένη εἰκὼν εἶναι περίπου ἡ ἑξῆς. Ὁ Ἱερεμίας εἶναι ἀτόχος σπανίως λεπτοτάτης ψυχῆς, ἥτις εἶναι πεποικισμένη δι' ἐξαιρετικῶν πράγματι ἰδιοτήτων. Ἡ ἀγνότης καὶ ἡ καθαρότης τῶν διαθέσεων, ἡ εὐγένεια καὶ εἰλικρίνεια τῶν σκέψεων, ἡ εὐαισθησία καὶ ἡ ἐν γένει τρυφερότης τῆς καρδίας καὶ τὸ βάθος τῶν συναισθημάτων² προδίδουν φύσιν πεπλασμένην διὰ τὸν εἰρηνικὸν βίον, τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἐν ἀγάπῃ κοινωνικὴν συμβίωσιν καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ἡμερον καὶ ἀπλῆν οἰκογενειακὴν ἀτμόσφαιραν. Πράγματι δὲ ὁ Ἱερεμίας δὲν ἐγεννήθη διὰ τὸν θόρυβον τῶν πόλεων, οὐδὲ διὰ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἠθικῆς τάξεως δημιουργουμένην πνιγηρὰν ἀτμόσφαιραν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν εὐθύτητι καὶ ἀμοιβαίᾳ ἐμπιστοσύνῃ συμβίωσιν. Περαιτέρω διαπιστοῦμεν καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ἀρχὰς τοῦ προφήτου μας, αἰτινες εἶναι ἡ πίστις, ἡ εὐθυκρισία καὶ σοβαρὰ ἀντιμετώπισις τοῦ καθήκοντος, τὸ βαθὺ συναίσθημα τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὑπομονή, ἡ καρτερία καὶ ἡ αὐτοθυσία, ὡς ἐπίσης τὸ συναίσθημα τῆς ἐλευθερίας, εἰς βαθμὸν μάλιστα ἀξιοθαύμαστον διὰ τὴν ἐποχὴν του, ἡ ἔννοια τῆς τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ταπεινώσις καὶ ἀγαθότης, πάντα δὲ ταῦτα ἐν συνδυασμῷ μετὰ τινος ρωμαντικῆς διαθέσεως καὶ ἰδεαλισμοῦ, μεταβαλλομένων ὁμως εἰς ρεαλισμὸν, ἰδίᾳ ὅταν τὸ ἔργον του ἐπέβαλλεν τοῦτο. Ἐν προηγουμένη παραγράφῳ ὠμίλησαμεν καὶ περὶ τοῦ ποιητικῆς ταλάντου του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι συνυφασμένον μετὰ τῆς φύσεως τοῦ ἡμετέρου προφήτου. Ἐν ὀλίγοις, ἐν τοῖς μονολόγοις τοῦ Ἱερεμίου παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσωμεν ἀδαμάντινον τῷ ὄντι χαρακτῆρα, πλουσίαν εἰς ἀρετὰς καὶ αὐτοτελεῆ προσωπικότητα, κατέχουσαν

1. Πολλοὶ ἐπιχειροῦν τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τοιούτων αὐτοβιογραφικῶν ἐνοτήτων ψυχολογικὴν βιογραφίαν τοῦ Ἱερεμίου, ὡς π.χ. ὁ Gelin (Jérémie εἰς D.B. στ. 876 ἔξ.).

2. Ἡβρ. R. Kittel: μν. ἔργ., σελ. 370 ἔξ., E. Sellin: Jeremia von Anathoth (NKZ, 10), σελ. 272, J. Kroeker: μν. ἔργ., σελ. 130 ἔξ., Volz: μν. ἔργ. (KAT), σελ.

ένα κόσμον ἠθικῶν ἀξιῶν¹ καὶ θαυμαστὴν ἀντικειμενικότητα κρίσεως, ἐμπλεων προσηλώσεως εἰς τὸ καθῆκον καὶ ἀγάπης μέχρις αὐτοθυσίας πρὸς τοὺς συνανθρώπους, διακρινομένην δὲ διὰ τὴν ἐσωτερικότητα, τὸν πλοῦτον τῶν συναισθημάτων καὶ τὴν ροπὴν πρὸς τὸ σκέπτεσθαι καὶ μελετᾶν καὶ ἀναλύειν καὶ κρίνειν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν τὰς ἐξαιρετικούς ἐκείνας προϋποθέσεις, ἵνα γεννηθῇ ὁ μονόλογος, ἐφ' ὅσον ὑπάρξουν συγκεκριμένα αἷτια.

2) Ἐξωτερικαὶ προϋποθέσεις: Ἡ λεπτοτάτη αὐτὴ φύσις καὶ ἡ σχεδὸν πάντοτε παιδικὴ καρδιά ἤδη ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς ἐκλήθη εἰς τὸ προφητικὸν ἀξίωμα, διὰ τὸ ὅποιον, ὡς ἐμβρυον ἀκόμη, εἶχεν ἀγιασθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (α' 5). Τὸ ἐξόχως δύσκολον τοῦτο ἔργον, ἐν μέσῳ ἐνὸς λαοῦ μάλιστα σκληροκαρδίου καὶ ἀχαρίστου, θὰ ἐπετελεῖτο εἰς ἐποχὴν κρισιμωτάτην διὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικὴν διὰ τὰς τύχας τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι δὲ λίαν χαρακτηριστικὰ διὰ τε τὸν προφήτην καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν σοβαρότητα τῆς ἀποστολῆς του ὅσα ὁ Γιαχβὲ εἶπεν εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κλήσεώς του εἰς τὸ προφητικὸν ἀξίωμα· «ἰδοὺ καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας ἐκριζοῦν καὶ κατασκάπτειν καὶ ἀπολλύειν καὶ ἀνοικοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν» (α' 10), συγχρόνως δὲ καὶ «ὡς πόλιν ὄχυράν καὶ ὡς τεῖχος χαλκοῦν ὄχυρόν ἅπασιν τοῖς βασιλεῦσι Ἰούδα καὶ τοῖς ἀρχουσιν αὐτοῦ καὶ τῷ λαῷ τῆς γῆς» (α' 18). Οὕτως, εἰς ὅσα ἐκ φύσεως εἶχε δῶρα ὁ προφήτης, προσετέθησαν ἤδη ἀπὸ τῆς νεανικῆς ἡλικίας καὶ ἄλλα «ἐκ κλήσεως» πλέον. Πλὴν τούτων ὅμως, εἰς τὰς ἐξωτερικὰς προϋποθέσεις θὰ πρέπη νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ Ἱερεμίου². Οὗτος, ὡς γνωστόν, ἐγεννήθη καὶ ἔζησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου, ὡς εἶδομεν ἐν τῷ I μέρει, ἐγεννήθη ἐπίσης καὶ εὔρε πρόσφορον ἔδαφος ἀναπτύξεως καὶ ὁ μονόλογος, διότι ἡ ψυχὸς συνθέσις τοῦ Ἀσιάτου εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὸν κάμνει ἐκ φύσεως νὰ ρέπη πρὸς τὸ μονολογεῖν, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν καὶ ὡς εἶδομεν ὁ Birt³, καὶ λόγῳ τῶν ἰδιαζουσῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν. Ταῦτα περὶ τῶν ἐξωτερικῶν προϋποθέσεων καὶ ἐν γένει ἐκείνων, αἷτινες ἐκ φύσεως, ἐκ κλήσεως καὶ περιβάλλοντος συνδεδεμένοι μετὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἱερεμίου, προδιέθεσαν αὐτὸν διὰ τούς μονολόγους.

β) Αἷτια τῶν μονολόγων. Καὶ ἐνταῦθα τὰ αἷτια τῆς γενέσεως τῶν μονολόγων διακρίνομεν εἰς ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ (πρβλ. σελ. 26).

1) Ἐσωτερικὰ αἷτια: Εἰς τὰ τοιούτου εἰδους αἷτια συγκαταλέγον-

XXXVI ἐξ., Τοῦ αὐτοῦ: Prophetengestalten des A.T., σελ. 245 ἐξ., Orelli: μν. ἔργ., σελ. XI, Weiser: μν. ἔργ. (ATD), σελ. 460. Ὁ A. Neher: (μν. ἔργ., σελ. 317) παρατηρεῖ «Personne n' a été d'un naturel plus sensible plus débordant et avide d' amour que Jérémie...» κ.ἄ.

1. Πρβλ. Β. Βέλλα, μν. ἔργ., σελ. 283.

2. Πρβλ. Birmingham: μν. ἔργ., σελ. 33 ἐξ.

3. Der Monolog und die Selbstanrede (Rh. M., N.F. 80), σελ. 238.

ται πάντα τὰ ἔσωτερικά βιώματα, ἅτινα τοσοῦτον ἐντόνως ἔζησεν ὁ Ἱερεμίας, ὡς προφήτης καὶ ὡς ἄνθρωπος, κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ πολυκυμάντου βίου του, περιστάσεις πράγματι δυσκολωτάτας, αἵτινες ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς εὐγενοῦς καὶ λίαν εὐαίσθητου ψυχῆς του. Ἐνταῦθα ἀνήκουν αἱ μεγάλαι καὶ ἰδιάζουσαι συγκινήσεις τοῦ προφητικοῦ ἀξιώματος. Πράγματι δὲ συχνάκις τὸν βλέπομεν νὰ μονολογῇ ἀναλογιζόμενος τὸ βάρος τῆς εὐθύνης, ἥτις πιέζει τὴν ὑπαρξίν του ὀλόκληρον καὶ ἀποκαλύπτει τὸ μέγεθος τῆς ἐπιδράσεως καὶ τὴν σημασίαν τοῦ θείου λόγου διὰ τὴν ζωὴν του. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην τελῶν αἰσθάνεται ὁ προφήτης ἑαυτὸν ὡς μεθυσμένον μετὰ τῶν γνωστῶν ἀποτελεσμάτων. Προσπαθεῖ λοιπὸν εἰς μάτην νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην, διότι αἰσθάνεται τὸν Θεὸν «ὡς πῦρ καίον ἐν τῇ καρδίᾳ του, κεκλεισμένον ἐν τοῖς ὀστέοις του» καὶ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὸ ὑποφέρῃ (κγ' 9). Περαιτέρω εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀκούῃ καὶ βλέπῃ τὰ φοβερά ὄραματα, ἀπὸ τῶν πολεμικῶν σαλπύγων (δ' 10 ἐξ.) καὶ τῶν πολεμικῶν συγκρούσεων μέχρι τῶν οἰμωγῶν τῶν θυμάτων, εἴτε εἶναι ταῦτα τραυματικά μάχης εἴτε κατ' ἄλλον τρόπον πληγέντες. Ζῆ τὴν ἐρήμωσιν τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου, βλέπει τὴν αἰχμαλωσίαν, τὰς καταστροφάς, τοὺς λιμούς καὶ λοιμούς, τὰ πάντα, πολλάκις δὲ πρὶν ἀκόμη συμβοῦν, λόγῳ τῆς προφητικῆς του ἰδιότητος (δ' 19 ἐξ. 30 ἐξ. 18 ἐξ. ιδ' 17β ἐξ.). Καὶ ἀκριβῶς ἐν μέσῳ τοσοῦτων συνθηκῶν εὐρισκόμενος μονολογεῖ, ἐρωτῶν συγχρόνως πλήρης πόνου καὶ μελαγχολίας τὸ «διατί» (κ' 19 ἐξ., η' 18 ἐξ., κ' 18) καὶ τὸ «ἕως πότε» (δ' 21). Ἡ αὐτὴ ἰδιότης εἶναι ἐκελενη, ἥτις τὸν φέρει εἰς στενὴν πρὸς τὸν λαόν του, ὡς σύνολον καὶ κατ' ἄτομον λαμβανόμενον, ἥτοι πρὸς γνωστούς καὶ ἀγνώστους, φίλους καὶ ἐχθρούς, τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις καὶ τοὺς πλουσίους, ὅσον καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς τὴν καταγωγὴν (ε' 4 ἐξ.). Ἡ ἐπαφή ὅμως αὕτη δὲν γίνεται, καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐπεθύμει. Δὲν ἔρχεται ὡς φίλος, ἢ ὡς ἀπλοῦς ἄνθρωπος, διὰ εἰρηνικὴν καὶ συνήθη ἐπαφήν, ἀλλ' ὡς ἐξάγγελος τῶν συνταρακτικῶν γεγονότων, ἵνα ἐλέγξῃ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποστασίαν, διὰ νὰ στιγματίσῃ τὴν πείσμονα ~~ἔρημωσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ κακοῦ, ἵνα καυτηριάσῃ τὴν ἀγαλίνωτον ἀνηθικότητα καὶ νὰ ἀπειλήσῃ διὰ τῶν τρομακτικῶν ἀπειλῶν τοῦ ὄλου ἐκείνους, οὗς ἡγάπα καὶ διὰ τοὺς ὁποίους οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ἐνδιαφέρεται, εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμόν, ὥστε νὰ συμπάσχῃ κυριολεκτικῶς καὶ νὰ θρηγγῇ ὄχι μόνον διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μέλλοντα δεινά. Κατ' ἀρχὰς ἐπιχειρεῖ, κατόπιν ἀδείας τοῦ Θεοῦ, νὰ σχηματίσῃ καὶ ἰδίαν περὶ τῶν συμπατριωτῶν του ἀντίληψιν. Πορεύεται πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς καλυτέρας διαθέσεις, ἀλλὰ δοκιμάζει εὐθύς βαθεῖαν ἀπογοήτευσιν. Αἱ διαπιστώσεις του εἶναι ἀποκαρδιωτικά, δὲν εὐρίσκει οὐδὲ ἓνα, πρὸς ὃν νὰ δύναται νὰ ὀμιλήσῃ καὶ ὅστις νὰ θέλῃ νὰ δεχθῇ τὴν ἐν πνεύματι κατανοήσεως στοργικὴν πρᾶγματι νοουθεσίαν του (πρβλ. ε' 4-6, ς' 10-12, 28-30). Τὸ γεγονός τοῦτο,~~

ἀφ' ἑνὸς μὲν δικαιώνει πλήρως τὰς θείας κρίσεις, ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸν συνταράσσει καὶ ἀναστατώνει ὀλόκληρον τὴν ὑπαρξίν του. Πάλιν λοιπὸν καταφεύγει εἰς τὸν μονόλογον. Τὸ κύμα τῆς ἀπογαγευσεως συνεχῶς ὀγκοῦται, ὅταν διαπιστώσῃ τὴν ἐθελουσίαν καὶ σκληροτράχηλον πώρωσιν καὶ ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. «Ὅλοι των ἔγιναν ἀποστάται» (ζ' 28 ἐξ.), μονολογεῖ.

Ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ Ἱερεμίου, ὡς εἶδομεν, εἶναι κόσμος ἠθικῶν ἀξιών καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἔρχεται εἰς τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον εἶναι ὑποχρεωμένος τώρα νὰ ἀντιμετωπίζῃ καὶ τῷ προκαλεῖ ἐσωτερικὴν ταραχὴν, ἥτις, καθὼς παρατηρεῖ ὁ κ. Β. Βέλλας, «τοσοῦτω μᾶλλον ἀποβαίνει ἰσχυροτέρα, ὅσον ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον εἶναι μεγαλυτέρα»¹. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ὁ ἡμέτερος προφήτης γράφει μονολόγους, ὡς «ποῖος θὰ μοῦ ἔδιδεν εἰς τὴν ἔρημον μίαν καλύβην (θ' 1)². Παρὰ ταῦτα, δὲν παύει οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ ἀγαπᾷ καὶ συμπονεῖ βαθέως τὸν λαόν του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἰς πρώτην εὐκαιρίαν, ὅποτε ἐκφράζει ὅλον τὸν βαθὺν πόνον του, πάλιν ἐν μονολόγῳ (ιδ' 17-18 ἐξ.). Ζῆ τὸ δρᾶμα τοῦ λαοῦ του, πονεῖ δέ, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἔτι καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ ἀναλύεται εἰς θερμὰ δάκρυα, ἵνα θρηνήσῃ τὰ δεινὰ «τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ του» (η' 18-23 κλπ.).

Ἄλλὰ τὸ προφητικὸν ἀξίωμα, ὡς αἴτιον τῶν μονολόγων, δὲν περιορίζεται μόνον εἰς ὅσα εἴπομεν. Ὀλόκληρος σειρὰ συνεπειῶν, ἥμιστα εὐχαρίστων, ἀκολουθοῦν τὴν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο κλῆσιν τοῦ Ἱερεμίου, αἵτινες ἐπηρεάζουν, ὡς θὰ ἴδωμεν, βαθύτατα τὸν ψυχικὸν του κόσμον³. Οὕτω π.χ. παρ' ὅλον ὅτι, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἐπόθει ὡς γήσιος Ἰσραηλίτης τὴν ἥσυχον οἰκογενειακὴν ζωὴν, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ μείνῃ ἄγαμος⁴, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ (ις' 1 ἐξ.). Δὲν δύναται νὰ ἔχῃ φίλους καὶ δὲν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ παρακάθῃται εἰς τὰς συναναστροφὰς τῆς χαρᾶς (ις' 17). Πάντες τὸν ἀποφεύγουν⁵. «Ὅλοι τὸν εἰρωνεύονται καὶ τὸν συ-

1. Μν. ἔργ., σελ. 283.

2. Πρβλ. G.v.Rad: μν. ἔργ., σελ. 274, Kittel: μν. ἔργ., σελ. 361, Βέλλα: μν. ἔργ., σελ. 306.

3. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου πρβλ. Orelli: μν. ἔργ., σελ. 5-6, Liechtenhan: Jeremia, σελ. 40, Sellin: μν. ἔργ., σελ. 272, Kittel: μν. ἔργ., σελ. 360, Volz: Propheten-gestalten des A.T., σελ. 241, 251, 258, τοῦ αὐτοῦ: Der Prophet Jeremias, σελ. 26-27, Stamm: Das Leiden der Unschuldigen in Babylon und Israel, σελ. 63 ἐξ., Kroecker: μν. ἔργ., σελ. 130, IB, σελ. 782 ἐξ. κλπ.

4. «...Le célibat de Jérémie: signe de la rupture de l' amour...» παρατηρεῖ ὁ Neher (μν. ἔργ., σελ. 350, πρβλ. ἐπίσης 232 ἐξ.).

5. «Il n' a pas connu la douceur d' une amitié, ni le fremissement d' un amour conjugal.... il mourra seul, sans la consolation d' un pleur...» (Neher: μν. ἔργ., σελ. 317-18).

κοφαντοῦν, καὶ ἐὰν διέλθῃ, θὰ ἀκούσῃ τοὺς πολυσημάντους ψιθύρους (κ' 7 ἐξ.). Καὶ αὐτοὶ δὲ ἔτι οἱ συγγενεῖς του διακείνται ἐχθρικῶς καὶ ὑπούλως καὶ οἱ φίλοι του τὸν πληγώνουν διὰ τῶν φαρμακερῶν, ὡς βέλη, λόγων των (θ' 2 ἐξ.). Πάντες ἀνεξαιρέτως εἶναι ἐναντίον του καὶ μόνον ὁ Θεὸς εἶναι μετ' αὐτοῦ (κ' 11) καὶ αὐτὸς οὐχὶ ἐπὶ πολὺ, φαινομενικῶς. Τὸν ἐπιβουλεύονται, προσπαθοῦν νὰ στήσουν εἰς αὐτὸν παγίδας, ζητοῦν ἐπιμόνως τὴν ἐξόντωσίν του. Καὶ ὁμοίως αὐτὸς οὐδένα ἀπολύτως ἔβλαψε, κυριολεκτικῶς «πεινᾷ δι' ἀνθρώπους», ὡς παρατηρεῖ προσφυῶς καὶ ὁ Volz¹. Δὲν τοῦ μένει πλέον οὐδεμίαν ἄλλην παρηγορία ἐπὶ τῆς γῆς. Στρέφεται λοιπὸν πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ὑπερασπιστὴς του, πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς καταφύγιον, στρέφεται ὁ προφήτης διὰ θερμῶν προσευχῶν. Αὗται εἶναι τελείως προσωπικαὶ καὶ πλούσιαι εἰς ὑψηλὰ νοήματα. Ἦδη ὁ J. Wellhausen ἐξῆρε τὴν ἰδιάζουσαν σημασίαν τοῦ Ἰερεμίου διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς καθόλου προσευχῆς², χαρακτηρίσας μάλιστα τοῦτον ὡς «πατέρα τῆς ἀληθοῦς προσευχῆς»³.

Ἄλλὰ καὶ τοῦ καταφυγίου τούτου ἐπρόκειτο νὰ στερηθῇ, διότι καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του ἀπαγορεύει εἰς αὐτόν ὁ Θεὸς (ζ' 16, ια' 14, ιδ', 11, πρβλ. ιε' 1). Τὸ γεγονός τοῦτο τὸν ἀναγκάζει νὰ καταφύγῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν μονόλογον, ἵνα εὔρῃ ἐκεῖ τὴν διέξοδον. Ὅ,τι δὲν δύναται νὰ λέγῃ ἐν τῇ προσευχῇ ἐνώπιον τοῦ Γιαχβέ, τὸ λέγει καθ' ἑαυτόν, ὑπὸ τοῦτο δὲ τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν τὴν σειρὰν τῶν ἐνοτήτων η' 18-23, ιδ' 17β-17, ὡς καὶ τῶν ιε' 10 καὶ κ' 14-19. Οἱ μονόλογοι ἀκουσίως ἔχουν σχεδὸν ἀντικαταστήσει καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν χρῆσιν τῆς προσευχῆς. Ἐν αὐτοῖς δὲ πολλάκις ὁ προφήτης εὐρίσκει τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα, τὰ ὅποια δὲν ἀπέκτησεν, διότι μόνον εἰς αὐτοὺς ἐμπιστεύεται τὸν πόνον, τὴν ἀμφιβολίαν, τὰς σκέψεις καὶ τὴν ἀγανάκτησίν του, ὅταν περίξ αὐτοῦ ἀκούωνται οἱ ἀνυπόφοροι ἐμπαιγμοί, τὰ σκώμματα κτλ. τῶν συμπατριωτῶν του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προσβάλλει τὴν λεπτοτέραν χορδὴν τῆς εὐγενοῦς ψυχῆς του διὰ τὴν καταρράκωσιν τῆς στοιχειώδους ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας (πρβλ. καὶ κατωτέρω).

Βεβαίως εἰς Ἡσαΐας θὰ ἀνέδρα κατ' ἄλλον τρόπον, θὰ ἐπλήρωσεν ἴσως τὴν εἰρωνείαν δι' ὀξυτέρας εἰρωνείας, ὁ Ἰερεμίας ὁμοίως, ὡς εἶδομεν σιωπᾷ καὶ μονολογεῖ· ἀέγινα καταγέλαστος ὄλην τὴν ἡμέραν, πάντες μὲ χλευά-

1. Prophetengestalten des A.T., σελ. 258, πρβλ. Kroeker: ἐνθ' ἄν.

2. Μν. ἔργ., σελ. 138, πρβλ. Hempel: μν. ἔργ., σελ. 153, ἐνθα ἀναφέρεται ὅτι (... man hat Jeremia mit recht den betenden der Propheten genannt...). Ὁ Williams ἐξετάζει τὸν Ἰερεμίαν ἐν κεφαλαιῷ ἐπιγραφομένῳ «Ὁ Ἰερεμίας ὁ προφήτης τῆς προσευχῆς» (μν. ἔργ., σελ. 214-228 ἰδία 219, 223). Πρβλ. Skinner: μν. ἔργ., σελ. 213 ἐξ.) 227 ἐξ., Leslie: μν. ἔργ., σελ. 339, Neher: μν. ἔργ., σελ. 343 ἐξ. Τέλος ὁ Balla (μν. ἔργ., σελ. 213, πρβλ. καὶ 280) παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Ἰερεμίας ὑπῆρξεν «der grosse Vorbeter seines Volkes...».

3. «Er ist der Vater des wahren Gebets...» (μν. ἔργ., σελ. 141).

ζου» (κ' 7), «διότι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ἐγένεν εἰς ἐμέ ὄνειδος καὶ χλεύη ὅλην τὴν ἡμέραν» (κ' 8). Ἡ ψυχὴ του διέρχεται διὰ τῶν συμπληγμάτων, ἤτοι τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, τῶν δύο τούτων ἀντικειμένων τῆς ἀγάπης καὶ μέχρις αὐτοθυσίας ἀφοσιώσεως τοῦ προφήτου καὶ ἀνθρώπου. Ἔχει νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν διμέτωπον πλέον ἀγῶνα, ἰστάμενος μεταξὺ «δύο πόλων», ὡς παρατηρεῖ ὁ Nötscher¹. Παλαλεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν πώρωσιν καὶ τὸ μῖσος τῶν συμπατριωτῶν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις, ἂν μὴ τι ἄλλο, ἀνέχεται τοσαύτας συμφορὰς, ταλαιπωρούσας τὸν λαόν του, ἀπὸ δὲ τὸν ἴδιον ζητεῖ τὴν ἀποκλειστικότητα. Ταυτοχρόνως ὁμως αἰσθάνεται πρὸς αὐτὸν σχέσιν τοσοῦτον στενὴν, ὅσην οὐδεὶς ἄλλος ἠσθάνθη, καθὼς λέγει ὁ Skinner². Εἰς τὴν εὐγενικὴν ψυχὴν του ὀρθοῦται ἤδη εἰς ἐσωτερικὸς διχασμὸς. Δύο («ἐγὼ»³ προβάλλουν, τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὸ θεῖον, τὰ ὅποια ἀντιμάχονται πρὸς ἄλληλα, «εἰς διαρκῆς ψυχικὸς ἀγὼν μίᾳ ἀέναντος ὑπερνίκησις τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ, τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιθυμιῶν καὶ συμπαθειῶν διὰ τοῦ Γιαχβὲ ὑπάρχει εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν του»⁴.

Ἐδῶ ἀκριβῶς προστίθεται καὶ ἄλλος ἀντίπαλος, ὅστις πάντοτε μὲν ὑπῆρχε, τώρα ὁμως ἀποκαλύπτεται πλέον. Εἶναι ὁ ἑαυτὸς του. Ὁ ἀγὼν, τὸν ὅποιον ἔχει ἐφεξῆς νὰ διεξαγάγῃ, εἶναι τριμέτωπος καὶ ὑπάρχει μονίμως πλέον ἐν τῇ καρδίᾳ του⁵. Ὁ Ἱερεμίας ἤδη ἀντιπαλεῖ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του τὸν λαόν του καὶ αὐτὸν τὸν Θεόν. Συγκρούσεις ἐσωτερικαὶ καὶ ψυχολογικαὶ καταστάσεις διαδέχονται ἡ μίᾳ τὴν ἄλλην, διὰ πρώτην φορὰν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ⁶. Ἐν ἐκάστη δὲ συγκρούσει γεννᾶται καὶ εἰς μονόλογος. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, ἡ πλήρης συμπαθείας ἀγάπη πρὸς τὸν λαόν του καὶ τέλος ἡ φυσικὴ πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπη ἀντιμάχονται. Ἐν τέλει ὁμως ὑπερτερεῖ πάντοτε τὸ καθῆκον. Ὁ ψυχικὸς πόνος εἶναι πολὺ βαθυτέρος τοῦ φυσικοῦ, διότι κατ' αὐτὸν πάσχει αὐτὴ αὐτὴ ἡ προσωπικότης εἰς ὄλον τῆς τὸ βάθος. Εἰς δὲ τὸν ἀτομικὸν τοῦτον πόνον προστίθεται καὶ ὁ πόνος τοῦ λαοῦ του, ὃν ὡς ἴδιον πράγματι πόνον ἠσθάνθη καὶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὐρισκόμενος, ὅτε ἀλγεῖ τὸ εἶναι του ὀλόκληρον, εἶναι τελείως ἀπομεμονωμένος ἀπὸ

1. Μν. ἔργ. (HS), σελ. 14.

2. Μν. ἔργ., σελ. 202.

3. «Il y a deux Jérémies, celui de ses tendances personnelles, naturelles, et l'autre, en quoi la prophétie l'a transformé. Les deux son engagés dans une lutte impitoyable, car ils sont antithétiques...», παρατηρεῖ καὶ ὁ Neher (μν. ἔργ., σελ. 316). Πρβλ. Balla: «Ja in ihm gerieten Mensch und Prophet in Widerspruch zu einander...» (μν. ἔργ., σελ. 277).

4. Wellhausen: μν. ἔργ., σελ. 139, πρβλ. Orelli: μν. ἔργ., σελ. 6.

5. Ὁ Welch παρατηρεῖ: «he was in opposition all his life, and the opposition he met extended to all classes in the community...» (Jeremiah, σελ. 235). Πρβλ. Kroeker: μν. ἔργ., σελ. 24, κλπ., Stamm: μν. ἔργ., σελ. 64.

6. Πρβλ. Skinner: ἐνθ' ἄν.

τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, διότι ἢ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνία τοῦ ἀποκλείει τὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἀποβαίνει λοιπὸν «μέγας μονήρης»¹, αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ὑφ' ἀπάντων ἐγκαταλειμμένον εἰς τε τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν του. Ἐν στιγμαῖς τοιαύτης μονώσεως καὶ μεγάλης ἀπελπισίας ἐν τεράστιον κενὸν δημιουργεῖται ἐντὸς του κενόν, ὅπερ τὸν κάμνει νὰ ἐπιθυμῇ σφοδρῶς τὴν ἀνυπαρξίαν, διότι ἡ ζωὴ του εἶναι πλέον ἐν διαρκῆς καὶ ἀφόρητον ἐσωτερικὸν μαρτύριον. Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς δύο τραγικοὺς μονολόγους του, ὅπου, ἀφοῦ αἰτιᾶται τοὺς γονεῖς του, ἔτι δὲ καὶ πρόσωπα τελείως ἔμμεσον σχέσιν πρὸς αὐτὸν ἔχοντα, καταρᾶται τὴν γενέθλιον ἡμέραν του.

Δι' ὧσων εἶπομεν, νομίζομεν ὅτι κατεδείχθη ὁ βαθμὸς καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ἐπιδράσεως τῆς προφητικῆς κλήσεως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ Προφήτου. Θὰ ἠδυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ προφητικὴ ἰδιότης τοῦ Ἰερεμίου ἐσήμαινεν δι' αὐτὸν μίαν ἄλυσιν βασάνων καὶ ἀγώνων ἐσωτερικῶν, ἀναστατώσεων εἰς τὸν ψυχικὸν αὐτοῦ κόσμον, ἐν διαρκῆς μαρτύριον, διότι οὐδέποτε ὑπῆρξε μόνον προφήτης, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ζήσας μάλιστα τὰς τραγικωτέρας στιγμὰς τῆς ἱστορίας τοῦ ἐνδόξου ἔθνους του. Οὕτω γεννῶνται οἱ μονόλογοι ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνὸς ἀνδρὸς «χυμένου ἀπὸ οὐρείχαλκον καὶ διαλελυμένου εἰς δάκρυα», κατὰ τὸν ἐπιγραμματικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Kroeker².

2) Ἐξωτερικὰ αἰτία: Ὡς πρῶτον ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων θὰ ἀναφέρωμεν τὴν ἐπανεπιλημμένην ἀπειλὴν καὶ τὴν στέρησιν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας τοῦ προφήτου, ὅστις πλέον ἢ ἄπαξ ἐφυλακίσθη (Ἰερ. ιθ' 14 κ' 2, κς' (καθ' Ο' λγ') 8 ἐξ., λζ' (καθ' Ο' μδ') 13, λη' (με') 13), ἐξ ὧν περιόδων κατὰγονται οἱ μονόλογοί του. Εἶναι δὲ εὐνόητον ποῖα συναισθήματα καὶ ψυχικὰς ἀντιδράσεις γεννᾷ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ἡ στέρησις τῆς ἐλευθερίας, μάλιστα δὲ ὅταν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ἄτομον ἔχη ἀνεπτυγμένας εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τὴν τε προσωπικότητα καὶ ἀτομικότητα, ὡς εἶδομεν, αἵτινες τοσοῦτον στενωῶς συνδέονται μετὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅταν ἡ δέσμευσις τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἄδικος καὶ τελείως αὐθαίρετος, ὡς συνέβη εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ Ἰερεμίου. Ἐπὶ πλέον εἰς αὐτὸν ἀπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, κατὰ καιροῦς, τὸ ὀμιλεῖν καὶ δρᾶν δημοσίᾳ. Ἐν παρομοίᾳ καταστάσει εὐρισκόμενος ὁ Ἀμώς, ὅτε δηλαδὴ ἀπηγορεύθη καὶ εἰς ἐκεῖνον ἡ δρᾶ-

1. Hempel: μν. ἔργ., σελ. 136, Volz: Der Prophet Jeremias, σελ. 25, Neher: μν. ἔργ., σελ. 336. Ὁ Westermann ἰδίᾳ κάμνει ἰδιαιτερον λόγον περὶ τῆς μονώσεως τοῦ προφήτου, περιγράφων ταύτην ὡς ἔχουσαν τριπλῆν ἔκτασιν. Ἐν δὲ τῷ τοιοῦτῳ πλαίσίῳ ἐξετάζει τὴν τε ἀγαμίαν καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς προσευχῆς καὶ τῶν πάσης φύσεως συναστροφῶν κτλ. (Tausend Jahre und ein Tag σελ. 224-234, ἰδίᾳ 228-229).

2. «... Gegossen aus Erz und zerrinnend in Tränen...» (μν. ἔργ., σελ. 24).

σις, μεταβάλλεται εἰς συγγραφέα (Ἄμ. ζ' 10 ἐξ.)¹. Ὁ Ἱερεμίας μονολογεῖ. Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι τρεῖς τῶν μονολόγων τοῦ τοποθετοῦνται ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ βιβλίου εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς φυλακίσεώς του.

Ἔτερα ἐξωτερικὰ αἰτία εἶναι αἱ παντὸς εἴδους βι α ι ο π ρ α γ ί α ι κ α ι κ α κ ὠ σ ε ι ς, ἃς κατὰ καιροὺς ὑπέστη οὗτος ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του. Οἱ μέχρι θανάτου κίνδυνοι καὶ ἡ καταδίκη εἰς ὀδυνηρὸν θάνατον, ἐξ οὗ, ὡς ἐκ θαύματος σώζεται ἐν τέλει (κς' 11, προβλ. λη' 4 ἐξ.). Πάντα ταῦτα, πλὴν τοῦ σώματος, ἐπιδροῦν βαθέως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς του. Ἀλλὰ καὶ αἱ ταλαιπωρίαὶ καὶ περιπέτεται τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἐπιδροῦν ὡς ἴδιαι ἀτομικαὶ συμφοραὶ, αἵτινες, πλὴν τῆς ψυχῆς, πλήττουν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἱερεμίου. Ἄλλοι προφήται ἐγκαταλείπουν τὸν λαόν, ἵνα ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν ἔρημον. Ἐκεῖνος ὅμως παραμένει καὶ συμπάσχει, ὅτε ἔρχονται αἱ ἀπειληθεῖσαι θεομηνίαι. Πεινᾷ, διψᾷ, κακουχεῖται ἐθελουσίως καὶ θρηγεῖ ἐν τοῖς μονολόγοις του διὰ τὰ βαρῆα πλήγματα καὶ τὰς ἐθνικὰς καὶ ἀτομικὰς συμφοράς. «Οἱ ὀφθαλμοὶ μου νύκτα καὶ ἡμέραν ἀναλύονται εἰς δάκρυα καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἡσυχάσουν» (ιδ' 17βἐξ.).

Πολλοὶ χαρακτηρισμοὶ ἐδόθησαν ἤδη ἀπὸ τῆς Π.Δ. (Σοφ. Σειρ. μθ' 6) εἰς τὸν Ἱερεμίαν, ὅστις κατὰ τὸν Skinner «εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀγίου τῆς Π.Δ.»². Τὸν ἀριστον ὅμως καὶ τιμητικώτατον χαρακτηρισμὸν περιέχει ἡ Κ.Δ. (Ματθ. ις' 14), ἐνθα ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐξέλαβον τὸν Θεάνθρωπον ὡς τὸν Ἱερεμίαν.

γ) Σκοπὸς τῶν μονολόγων. Ἐξ ὧσων ἤδη εἶπομεν, καθίσταται πρόδηλος ὁ σκοπός, ὃν ἐξυπηρετοῦν οἱ ἡμέτεροι μονόλογοι, προκειμένου περὶ μιᾶς τοσοῦτον λεπτῆς καὶ εὐγενοῦς καὶ ἐσωτερικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς φύσεως, ἥτις ὀπωδῆποτε, καὶ καλῶς ἔτι ἐχόντων τῶν πραγμάτων, θὰ ἤθελεν νὰ ἐκδηλωθῇ. Ἦσαν λοιπὸν οἱ μονόλογοι ἡ ποθητὴ ἀνακούφισις τοῦ προφήτου κατὰ τὰς τρικυμιάδεις ἡμέρας τῆς ζωῆς του, ἡ διέξοδος εἰς τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα ποικίλα συναισθήματά του, ἡ ἐκχυσίς ἐντόνου ψυχικῆς διαθέσεως³, γεννωμένη ἐκάστοτε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θυελλώδους προφητικῆς του δράσεως. Ἐχουν σκοπὸν, ὡς ἤδη εἶπομεν, νὰ διαδραματίσουν τὸν ρόλον τοῦ ἐμπίστου φίλου καὶ τοῦ στενοῦ συγγενοῦς, εἰς οὗς καὶ μόνους θὰ ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ τὰς σκέψεις του, τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ ἀπελπισίαν του, τὸν πόνον καὶ τὴν ὀργήν, τὴν στιγμιαίαν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀπέραντον ἀπόγνωσιν, ὡς καὶ τὴν βαθεῖαν πικρίαν του ὁ προφήτης⁴.

1. Πρβλ. Gunkel: Die Propheten, σελ. 113, Volz: Prophetengestalten des A.T., σελ. 248.

2. Μν. ἔργ., σελ. 223.

3. Αἱ «Seelenergüsse» τοῦ Kittel (μν. ἔργ., σελ. 370-371).

4. Ὁ Skinner παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς «...Reading between the lines of the «confessions», we can trace, in the next place a process of selfexamination on the part of the prophet» (μν. ἔργ., σελ. 212).

Ἄλλὰ καὶ ἕτερον σκοπὸν ἐξυπηρετοῦν οἱ μονόλογοι τοῦ Ἰερεμίου, ὡς εἶδομεν, διότι ἀντικαθιστοῦν ἀκουσίως τὴν προσευχὴν. Ὅταν δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀποφεύγουν καὶ τὸν ἐπιβουλεύονται καὶ νομίζῃ, ὅτι δὲν τὸν ἀκούει οὐδὲ αὐτὸς ὁ Οὐρανός, τοῦ ὁποίου εἶναι πρέσβυς ἐπὶ τῆς γῆς, τότε ἀκριβῶς στρέφεται πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, διὰ νὰ εὕρῃ εἰς τὸν μονόλογον τὴν ἀνακούφισιν καὶ τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν, τὴν παρηγορίαν καὶ τὸν σύμβουλον. Ὅ,τι δὲν θὰ εὑρισκεν ἐν τῇ προσευχῇ, ἀναγκάζεται νὰ τὸ ἀναζητήσῃ εἰς τὸν μονόλογον. Ὁ προφήτης δὲν εἶναι ὑπεράνθρωπος, ἀλλὰ παραμένει πάντοτε ἄνθρωπος καὶ δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον μονολογεῖ. Οὕτω προφανῶς ὁ σκοπὸς τῶν μονολόγων εἶναι, ὡς καὶ ὁ χαρακτήρ των, καθαρῶς ἰδιωτικὸς καὶ προσωπικὸς.

δ) Ἰδέαι καὶ νοήματα. Εἶναι ἀξιοσημείωτον πόσον οἱ τοσοῦτον περιορισμένοι εἰς ἀριθμὸν καὶ ἔκτασιν μονόλογοι εἶναι πλούσιοι εἰς ἰδέας καὶ νοήματα. Ἐξ αὐτῶν θὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὰ κυριώτερα.

1) Ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψις: Ὁ Ἰερεμίας τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον ὑπηρετεῖ, τὸν ἔννοεῖ διαφόρως ἀπὸ τῆς κρατούσης τότε ἀντιλήψεως. Οὗτος δὲν εἶναι ἀπρόσωπος, ἀλλὰ τελείως προσωπικὸν ὄν. Δὲν θέλει τοὺς ὑπηρετάς του καὶ γενικῶς τοὺς ἀνθρώπους τυφλὰ αὐτοῦ ὄργανα, ἀλλὰ ἀντιθέτως, ἐνῶ ζητεῖ τὴν τελείαν ὑποταγὴν των εἰς τὸ θέλημά του, ἀφήνει εἰς αὐτοὺς περιθώριον, ἵνα ἐκλέξουν καὶ εὐσυνειδήτως ἀποφασίσουν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς των, περὶ τῆς ἀποδοχῆς ἢ μὴ τοῦ θείου θελήματος. Ἀπὸ τὸν Ἰερεμίαν θέλει τὴν τελείαν ἀφοσίωσιν, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου συγκατατίθεται, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ὁ προφήτης ὅσα ἐκεῖνος λέγει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον γίνεται ὑπὸ τοῦ προφήτου. Πάντα ταῦτα πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τῶν μονολόγων τῆς α' ομάδος, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διέπει ἅπαντας τοὺς μονολόγους. Ἡ δὲ ὑπαρξίς τοιούτων μονολόγων, οἵτινες, ὡς εἴπομεν, εἶναι τρόπον τινὰ τὸ «ἐγὼ εἶπα» τοῦ Ἰερεμίου¹, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ «τάδε λέγει Κύριος», ἀποτελεῖ τεκμήριον, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸς ἠνείχετο τὴν ἐκδήλωσιν καὶ τῶν προσωπικῶν κρίσεων καὶ συναισθημάτων τοῦ προφήτου. Πράγματι δὲ ὄχι μόνον ὁ Ἰερεμίας, θεῖα ἀνοχῇ, θρηνεῖ διὰ τὰς καταστροφάς, ἀς ἐπιτρέπει ὁ Κύριός του καὶ εὐχεται τὴν ἴασιν τοῦ τετραυματισμένου λαοῦ του, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ προφήτου, ὡς φαίνεται ἰδίᾳ ἐν τοῖς μονολόγοις δ' 19 ἐξ. ἢ 18 ἐξ. καὶ ἰδ' 17-18, ἀνέχεται τὸν ἐργάτην του ἀντιτιθέμενον, τρόπον τινὰ, πρὸς ὅσα ἐκεῖνος θέλει ἢ ἐπιτρέπει. Ὅποια πράγματι διαφορὰ πρὸς τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν!

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἰδιώματα, τὰ ὁποῖα ἐν τοῖς μονολόγοις ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Ἰερεμίου εἰς τὸν Θεόν, εἶναι ἐπηρεασμένα βαθύτατα ἀπὸ τὴν μόλις σκιαγραφηθεῖσαν εἰκόνα, ἣν ἔχει οὗτος περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐξ αὐτῶν ἡ δ ι κ α ι ο σ ύ ν η τοῦ Θεοῦ δοκιμάζεται ὑπὸ τοῦ προφήτου, καὶ ἐντεῦθεν ἀπο-

1. Ὡς πρὸς τὴν παρεμβολὴν τοῦ «καὶ ἐγὼ εἶπα», ἴδε καὶ Duhm: *Israels Propheten*, σελ. 251, Volz: *Prophetengestalten des A.T.*, σ. 242, Hertzberg: *μν. ἐργ.*, σελ. 107 κλπ.

δεικνύεται πλέον περιτράνως, ὅτι εἶναι δίκαιος¹. Δι' ὃ καὶ αἱ καταστροφαί, αἱ ὁποῖαι, ὡς βαρύτερα πλήγματα, θὰ τιμωρήσουν τὴν χώραν, δὲν ἔρχονται ἀδίκως, ἀλλὰ κατόπιν ἐξαντλήσεως τοῦ μέτρου τῆς ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἀναζητεῖ διὰ τοῦ προφήτου ἔστω καὶ ἓνα δίκαιον καὶ οὐδὲνα εὐρίσκει καθ' ὅλοκληρον τὴν χώραν (ς' 28 ἐξ.). Ὁ Θεὸς ζητεῖ τὸν σεβασμὸν τῶν δικαιωμάτων του, ἐπιθυμεῖ ὅπως οἱ ἄνθρωποι ἀκολουθοῦν τὴν ὁδὸν του (ε' 4-6). Καὶ ὁμως οἱ συμπατριῶταί του κωφεύουν, ἀγνοοῦντες ἐθελουσίως καὶ συστηματικῶς τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου (ε' 4-6, ς' 10-12), ἡ δὲ τοιαύτη στάσις των στρέφεται κατὰ τοῦ Θεοῦ ὡς προσωπικὴ προσβολή.

(Συνεχίζεται)